

KÖZOKTATÁSÜGY.

A székesfőváros tanügye.

Budapest, szeptember 18.

I.

Manap senki sem kételkedik, hogy az iskola egyike a legfontosabb közegészségi intézményeknek. Sok ezer még ezer szegény gyermekre terjeszti ki védő szárnyait, kik még a zsufoltabb iskolákban is jobb levegőt szívnak, mint sivar otthonukban. A testgyakorlatnak és játéknak művelése által fejlesztí azoknak testi erejét, a kiknek fejlődésével egyébként nem törődik senki. A törekvések is mind élénkebbek, hogy a szegény tanulóknak az iskolalátogatást lehetővé tegyék. A testi egészség megóvása és fejlesztése érdekében külföldön mindenütt már iskolaorvosokat alkalmaznak, míg nálunk csak a jobbmoduak iskolája, a középiskola bír ilyennel. Iskolafürdőkről nem is merek szólni. Viszont az iskola sokféle megbetegedés kuforrása lehet, nevezetesen a sok tanuló összezufolása a különböző fertőzőbetegségeket terjesztheti és terjeszti is nagy mértékben, nem is szólva az elősködők, mint a rüh, stb. okozta bajokról. Ha az iskola sötét, sok gyermek szemét rontja, az embernek legdrágább kincsét. A sok ülés, a nehéz és számos könyv hordozása a fejletlen testnek elgörbülését idézi elő csakhamar és pedig pontos vizsgálatok szerint nem csupán leányoknál, hanem fiuknál is majdnem ugyanilyen százalékban.

Az iskola tehát nagyon is felhívja az orvos figyelmét és azon alkalommal, hogy a székesfőváros tanácsához a fővárosi tanügyi osztály jelenlegi vezetője, Bárczy tanácsos emlékiratot nyújtott be ez év elején, néhány kivánságunkkal állunk elő, örömről fejezve ki, hogy az emlékirat

beterjesztése a hozzászólást lehetővé tette, másrészt sajnálatunkat, hogy az eddigiék szerint az emlékiratban javasoltakból csak keveset valósítottak meg, így a tandíj-fizetés reformját, míg oly fontos részletet, mint a városi tanfelügyelőséget, elejtették. De a kevés haladásnak is örülünk, mert reményünket fentartja és ha Bárczy tanácsos azon terve megvalósul, hogy évi jelentést adjon a székesfőváros iskoláinak állapotáról, ezen egy tény által a főváros tanügye mindig napirenden marad. Valóban példát vehetne nemcsak a székesfőváros, hanem minden nagyobb vidéki városunk a külföldtől, melynek városai évente egész kötetekben adják tudtul polgáraiknak, mi történt gyermekeik nevelése érdekében. Nálunk a tanügyi embere legfeljebb saját városának iskolaállapotáról tud valamit, más városokról legfeljebb csak hallomás után. Mily jó volna egy törvény, mely kötelezné a városok vezetőit évi jelentések készítésére a városok közállapotáról. Zürich városa sokkal kisebb Budapestnél és iskoláiról évente nagyon tanulságos jelentéseket közöl.

Mint orvos, nevezetesen mint iskolaorvos, hozzászólva a főváros tanügyéhez, egy dologról, az iskolaorvosi ügyről csak röviden akarok megemlékezni, nem akarván pro domo beszélni. A legtöbb beteg gyermek az elemi iskolákban van, a fertőzőbajok ezen korban szedik a legtöbb áldozatot; az elemi iskolák gyermekei között aránylag sokkal több a szegény, mint a magasabbakban. Ha tehát elismerjük, hogy a szegény ember orvoslásáról a köz tartozik gondoskodni, hisz ennek értelmében minden város szegényorvosokat fizet, stb., akkor a szegény iskolásgyermekek orvosi felügyelete még inkább szükséges.

A szülők vagy nem akarnak, vagy nem tudnak gyermekükkel törődni. Sok bajt csirájában csakis gondos orvosi vizsgálat képes kideríteni, míg később helyrehozhatlan változással állunk szemközt. A szegény gyermek mit vétett, hogy esetleg nyomorékká hagyjuk csenevészni, hogy talán korai halál mártalékának engedjük! Idő kell, hogy közönségünk ezen iskolaorvosi intézmény szükségéről meggyőződjék, mint a külföldön is meggyőződött. Ott már tudják, hogy a város előnyére van, ha a fiatal nemzedék egészségesen fejlődik, ha később annál kevesebb beteg esik a város terhére. Hogy ez egy országra nézve mily fontos, azt talán nem kell részleteznem. Abból a körülményből, hogy Bárczy tanácsos emlékiratában a tanulók egészségének ellenőrzését fel sem említette, azt következtethetjük, hogy még sokáig kell várunk, pedig egy pillantás az egyetem bőrgyógyászati osztályára, hol naponta 100—100 elemi iskolásgyermeket vizsgálnak és kezelnek, más véleményre birna mindenkit.

Pedig iskolaorvosokra annál nagyobb szükség lesz, mentől általánosabb lesz az elemi iskolák látogatása. Sajnos, az általános tankötelezettségtől még messze vagyunk. Minap egy munkásgyűlésen 10—12 ezerre becülték azon gyermekek számát, a kik iskolába nem járnak. Azt hiszem, ez tálozott, de mennyire, azt senki sem képes megmondani, mert senki sem tudja, hogy hány az iskolaköteles. Talán most, a nemrég lefolyt népszámlálás adataiból kiderül, hogy mily nagy a hézag az iskolába járó és a tanköteles gyermekek száma között. Iparkodtam a multa nézve adatokat szerezní, de lehetetlen volt, mert a statisztikákban a gyermekek számát 5—10, 10—15 éves korig együttesen közölték, holott a

mindennapi tankötelezettség 6—12 éves korig terjed. Az tagadhatatlan, hogy a székesfőváros minden jelentkező gyermeket iskoláztat, a mi szintén sok költségbe kerül, de semmiféleképpen sem gondoskodik azon gyermekeknek iskolába tereléséről, kik önként nem jelentkeznek. És ez történik az ország fővárosában, minekutána az általános tankötelezettség már 30 évnél hosszabb idő óta törvénybe van iktatva. Hány ezer és ezer gyermek nem részesült az iskolának, elsősorban mint tanügyi, másodsorban mint egészségügyi intézménynek jótételeiben, és pedig éppen azok a gyermekek nem részesülnek, a kik legjobban szorulnak arra.

Másképpen cselekedett a nagyon megadózott Páris városa, a mikor a tankötelezettség életbeléptetése folytán egyszerre 15.000 gyermek tanításáról kellett gondoskodnia. Hogy annyi iskolaépülete, tanterme nem volt, a mennyi kellett, önként értődik. Nem kell gondolni, hogy bérházakban, melyek legtöbbször még lakásoknak sem elég jók, tette a tanulókat, a mi nemcsak hogy rossz, hanem igen költséges is, hanem barakkokat emelt, melyek világos tantermekkel szolgáltak mindaddig, míg új iskolaépületeket emeltek. Hasonlóképp most sem ijedtek meg, midőn a számos kongregációs iskolát becsukatta a francia miniszterium. A törvény ott hiába nem oly irott malaszt, mint a mi városaink vezetéseinek szemében! Talán csak akad nálunk is városi törvényhatóság, mely az általános tankötelezettséget keresztülviszi, ha mindjárt a tanügyi kiadások tetemes és hirtelen emelkedésével is fog járni. Vajjon Budapest székesfőváros fogja-e a jó példát megadni? Lehetséges, de legyen is úgy!

Azt jól tudom, hogy mily nehéz a tanköteleseknek nyilvántartása, de azonkívül más módok is nyitvaállanak keresztülvitelének előmozdítására. A tanoncok felvétele az ipartestületben hatósági képviselő jelenlétében történik. Eszébe jutott-e

valamelyiknek meggyőződni, vajjon tankötelezettségének megfelelt? Hány gyermek jő a rendőrséggel összeütközésbe, kutatják-e, vajjon iskolába járt-e és ha nem, mi az oka annak? Ha minden lehető módon kutatták volna az iskolamulasztókat: bizonyára még sokkal több volna az önkényt jelentkező és talán elérnök Drezda állapotját, a hol már nem ismerik a kényszert, mert minden szülő maga vezeti gyermekét az iskolába. Sok nyomozás, sok pénzbüntetés kell, míg minden szülő megtanulja kötelességét gyermeke iránt és megszűnik azon anomália, hogy olyan szülőt, kinek gyermeke sohasem jár iskolába, nem bántanak, míg azt, a ki csemetéjét beiratta, minden igazolatlan mulasztásért megbírságozzák.

S csak akkor, ha egyszer keresztül vittük az általános tankötelezettséget, fogjuk megtudni, mily siralmas sok gyermek szellemi és testi állapota! Igy kétségtelen, hogy a gyengetehetségű tanulók száma több százra rug és eddig csak az állam állított számukra egy 3 osztályos iskolát, míg a főváros — de más város sem — egyetlenegy sem. Pedig ezen gyermekek elzülnek, minden rosszra könnyen csábíthatók, terhére esnek szülőknek, családjaiknak, embertársaiknak, míg ha kellő neveltetésben és kiképzésben részesülnek, a társaságnak ha nem is önállóan működő, de mégis hasznos tagjaivá válhatnak. Persze ilyen iskolák létesítésére még a törvény sem kötelezi az iskolafentartókat, pedig 1000 lakosra egy ily gyermeket kell számítani, de ez a körülmény még sem tartotta vissza a művelt külföldi városokat ilyenek létesítésétől. Városoknak, a műveltség, a haladás, a vagyoni központjainak, még sokkal többet kell tenniük, mint a mennyit a törvény előir. Hiszen hol legyen haladás, ha a városokban nincs. Talán Hunyadmegye hérczei között? *Kivétel nélkül minden gyermek iskoláztatásáról való gondoskodás, az a cél, a mely felé Budapestnek törekednie kell mindenáron és*

mely cél a város vezetőinek ki kell tűzniök.

Másik lényeges észrevételünk az iskoláztatás tartamára vonatkozik egészben és részben. S e tekintetben a székesfőváros kezelőközegeinél szintén hiába keressük az elvi szempontot, a melyből az egészet irányítani kell. Nálunk törvény alapján a mindennapos tankötelezettség 6—12 éves korig tart, míg manap általános a vélemény a 8 éves tanulás mellett. Mi a 8 éves tanulás mellett sem pedagógiai, sem erkölcsnevelési okokból küzdünk, hanem tisztán orvosiakból. A 12 éves gyermek teste még oly kevésbé fejlett, hogy semmiféle huzamosabb testi munkát szervezetének komoly veszélyeztetése nélkül meg nem bír. Régóta tapasztalják katonáék, hogy a városoktól a legselejtesebb anyagot kapják. Régtől fogva tudja mindenki, hogy a tüdővész a városokban pusztít és ha sokat talán a városok előnyösebb halálzási statisztikája elkábit, ne felejtsek el, hogy hány ember kerül felnőtt korában a városba, tehát oly korban, a midőn a fejlődő kort érő sok betegségen már tulment.

Törvény értelmében a székesfőváros a tankötelezettséget ki nem terjesztheti, ha akarná is. De mégis módjában van sok mindenféle uton-módon oda hatni, hogy 8 éven át tanítást biztosíthasson mindenkinek. Ezen kérdéssel fentemlített emlékiratában foglalokozik Bárczy tanácsos és a megoldás nehézségét magában a törvényben látja, mely szerint a 6 osztályú népiskola fölé, fiuk részére, 3 osztályú felsőbb népiskolát lehet csak állítani, a mi egy évnél több időt róna a gyermekekre, mint a polgári iskola. A tandíjmentesség megadása a polgári iskolákban az adóval és tanulás arányosan szintén nem megfejtése a kérdésnek. Szegény és jól tanuló gyermek ha van mit ennie, így végigjárhatja a polgárit, de mit csinál a szegény, gyenge, vagy beteges tanuló, a kinek szülője be-

látja, hogy a gyermek szervezete az inaszkodást még nem engedi meg, de a kit a fővárosi tandíjszabályzat, mert csupa elégsége van, a polgáriból kizár? Segíteni csak úgy lehet, ha a 6 osztályu elemi fölé népiskolát állítanak, melynek minden évfolyama önálló egészét nyújt a látogatóknak és így ha csak 1, vagy 2 felső elemi osztályt jár, mégis sok hasznos ismerettel gazdagodik. Leányoknál ez a nehézség nem is forog fenn. Ilyenképp a tanulók zöme az elemi és felső elemi népiskolát járná és nem volna az a tulterhelés, mely előáll, a mikor valaki a 6-ik elemiből a 3-ik polgáriba megy át, melynek tanterve egészen más.

Sőt még egy lépéssel tovább lehetne menni az által, hogy a polgári iskolák négy osztályu elemivel kapcsoltnának össze. Lenne kétféle iskola tehát, a melynek tanulói ugyanazon épületben maradnának nyolcz éves iskolázás alatt azzal a különbséggel, hogy az egyik iskolában nincs, a másikban pedig van tandíj. A tandíj alóli felmentéseket így még jobban lehetne szigorítani. Hogy a fertőzőbetegségek terjedése szempontjából mily előnyös, ha a tanulók mentől több éven át járnak egy épületbe, világos. Ha egy épületbe, mondjuk, ezer tanuló jár, de mindegyik csak négy éven át, míg a másikba nyolcz éven át, nyilvánvaló, hogy az első kétszer oly nagy területről kapja anyagát, mint az utóbbi. Ez is egy ok, miért van a külföldi városokban kevesebb fertőző baj.

De még más okok is szólnak a fenti tervezet mellett. A nagyvárosok szegény népe mind kevésbé képes gyermekei felett kellő felügyeletet gyakorolni. Az ifjúság zülhéséről irtózatot példákat szolgáltatott a közelmúlt. Ez irányban a tanulók nappali otthonai sokat segíthetnének és örömmel tapasztaltuk, hogy a székesfőváros két ilyen rendezett be, sőt, hogy az óvónőket külön fizeti a délben is az óvóban maradó gyermekek őrizésére. A nappali otthonok kiterjesztése feltétlen szükség, épp úgy a felügyelet kérdésének megfejtése a nyári kéthónapos szünetben is. Még gondos szülő is alig bir gyermekével és nem egyszer óhajtja, bár csak megkezdődnek az iskola ideje és szünnék meg a fegyelmezetlenség. Mennyivel nagyobb a veszély oly gyermekekénél, a kiknek mindkét szülője reggeltől estig a házon kívül dolgozik. Csak a nagyon csenevész, szegény gyermeket istápolja a szünidei gyermek-egyesület, de a nagy tömeg tesz, a mit akar. A szünidei iskolának, nevezetesen a városi szünidei telepeknek nagy a jövője.

Az első hely, a melyet a főváros az országban elfoglal, sok erkölcsi kötelességgel jár és még nem is elég, ha a 8 év iskolába járásra minden szegény gyermeknek a lehetőséget megadja. Nem egy gyermek szívesen tanulna 14 éves koráig, de apja nagy szegénysége miatt nem képes őt eltartani, sem ruházni, még kevésbé könyveket vásárolni. Azt a jó magot, a mi sok emberben meg van, nem kellene elfojtani, hanem mindenképp ápolni s e téren, a mennyiben a főváros maga nem cselekedhetne, a társadalmat irányíthatná. Az ipar és kereskedelem a jobban kiképzett egyént jobban használhatja, a testileg jobban fejlett egyén élete hosszabb, munkaképessége és így adóképessége nagyobb, mint a csenevészé. És így fentebbi tételünket akképp formulázhatjuk, hogy a fővárosnak erkölcsi kötelessége gyermekeinek

a 8 éves iskolázatásra nemcsak a lehetőséget, hanem szükség esetén a módot is megadni. Végszél félinternátus a földhöz ragadt szegény gyermekek részére.

Még sok mindent mondhatnánk a fellelte káros váltakozó tanrendszerről, mely a gyermekek egészségét megrontja, a megfoghatatlan szakrendszerről, a hiányos iskolaépületekről, a hiányzó játékteterekről, de mára legyen elég ennyi.

Dr. JUBA ADOLF.

Tulterhelés.

Pár hónapos a dolog, de mivel a kérdés most is aktuális, azért megírom.

A fővárosi tanügyi bizottságnak ezidei nyári gyűlésén szó esett a többi között arról is, hogy az elemi iskolások tulon-tul vannak terhelve. A minék aztán az a szomorú eredménye, hogy a budapesti gyermekeknek csak igen csekély százaléka egészséges. Az elnöklő tanügyi osztály érdemes vezetője interpretálva a minisztert, a tulterhelés okát nem annyira az anyag félelmetes túlhalmazában, hanem főleg a rosszul szerkesztett tankönyvekben és a tanítóknak vélt feltalálni. Igaza van, de csak félig. Megmondjuk, hogy miért.

Tény ugyanis, hogy tanítóinknak egy része nem bir a pedagógiának, mondjuk, a módszertani képzettségnek ama kívánatos mértékével, a mely a tananyagnak biztos és rövid uton való átadására képesít. És csak révedezve tudja, hogy az anyagból mit és mennyit kell átadni a jövő egyszerű emberének utravalóul. De ennek oka a dolognak nem annyira szubjektív, mint inkább tárgyi részében: tanítói képzésünk csorbaságában keresendő. Mert a tanítóképző nem ad biztos eszközt a tanító kezébe, magába a tanítóba pedig jövő életfeladatához nem önt elég értelmes erőt. Tanítóképzésünket tehát okvetetlen javítani kell.

Tanítványaink tulterhelésének azonban nemcsak a tanítók sokszor tévovázó munkája, hanem a rosszul konstruált tankönyv is az oka. A ki végig nézi elemi iskolai tankönyveinket, el fog bámulni, hogy mennyi gondatlansággal és üldözni való bárgyúsággal lerakott haszontalanság van bennök. Éles, gyakorlott szem kell hozzá, hogy valaki kiválassza belőlük az értékes részt. Mivel pedig ezt nem mindenki képes megtenni, sok olyan szemét kerül a gyermeki agyvelőbe, a mely azt csak terheli, de nem nehezíti, nem értékesíti. Minék például a nyelvtanban az a sok mindenféle elemzés. Hogy például ezek beszédrészek, ezek mondattagok. Hogy a beszédész ennyiféle, a mondat ennyiféle. A szórend pedig hol ilyen, hol olyan. Semminek! Ez a tudományos képzettségre lehet valami, de a tudománynélküli egyszerű életre merő ostobaság. Még pedig annál az egyszerű oknál fogva, mert az egyszerű élet előtt ez forgalomba sohasem jön. Hanem igenis forgalomba jön az élet előtt a helyesírás. Tehát a nyelvnek csak azt az emlőbimbóját kell a gyermek szájába adni, a mely neki erre táplálékot nyújt. Ez pedig nem egyéb, mint a szavaknak etimológiai része, a mondatannak pedig interpunkzionális főbb helyei. A többit pedig, mint itten értékesíthetlent, ki-méletlenül Csérynek kell átadni.

Vagy minék tanítani az elemi iskolában a főnicziaiak, az egyiptomiak, görögök és rómaiak stb. történelmét. Erre itten semmi szükség nincs. Mert bár igaz, hogy különösen ennek a két utóbbi klasszikus nemzetnek históriája tüneményes részletekben bővelkedik, melyek az erre előkészített, megtisztult elmét felséges tartalommal töltik el, de ezek a felséges és éppen ezért magasan szárnyaló részletek egy primitív és szük határra szabott életet sohasem termékenyíthetnek meg, már csak azért sem, mert ez alatt barkácsol, amazok pedig az ő szemére nézve szédületes magasságban lebegnek.

Mindezeket úgy röptiben csak azért hoztuk fel, hogy nemcsak a tankönyvek hibásak, hanem itt-ott maga a tanterv is. Mert hiszen amazokra kizárólag ez szolgál direktívául. Egyik a másikat tartja, mint hajdan egymást a regebeli csuka és varga.

Ennek az aktuális kérdésnek azonban több ága van.

A tulterhelés átka ugyanis nemcsak tanítóképzésünk hiányos voltában, nemcsak az anyag örült szertelenségében és nemcsak a rosszul